

ВСТУП

Заклик до місійно-євангелізаційної діяльності міститься у словах Ісуса Христа до апостолів: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа» (пор. Мт. 28:19). Ще за життя Христос покликав дванадцятьох апостолів, заснував Церкву та послав їх у світ проповідувати Євангеліє. Апостольське служіння продовжили наступники апостолів єпископи з допомогою священників, дияконів, ченців та мирян. Всі вони складають Церкву, яка має місію проповідувати розп'ятого і воскреслого Христа всім народам .

Слово «місія» походить від лат. «missio», яке можна перекласти як послання, поучення. Таку місію Христос доручив Своїм посланцям-апостолам (з грецької ο'αποστέλλω посилаю, похідне від ἀπόστολος посланець). Згідно з Символом віри, Христова Церква є апостольська, тобто послана Христом до народів . Спосіб звершення апостольства Церкви представляє апостол Павло у словах: «Стати всім для всіх, щоб спасти бодай декого» (1 Кор. 9: 22). Це означає звіщати Христа всім народам аж до краю землі. На території України впродовж історії проповідували апостол Андрей Первозванний, папа Климент Римський, святі Кирило і Методій, рівноапостольні Володимир і Ольга. Головно місіонери приходили з Візантії і намагались інкультурувати християнство у слов'янський світ. Своєю чергою, київські місіонери принесли Христа народам, які проживали на теренах поза межами Русі. Внаслідок глибокого проникнення християнства в усі ділянки національної культури постала нова, самобутня Київська Церква, канонічно оформлена в Київській митрополії. На жаль, розкол між Церквами Сходу і Заходу відбився і на Київській Церкві, яка з XVII ст. поділилася на конфесії. УГКЦ є однією з Церков – спадкоємиць Київської Церкви. УГКЦ зберегла у своєму церковному житті надзвичайно важливі риси київської традиції. Зокрема, як на початках Київська Церква, так і нині УГКЦ веде місійно-євангелізаційну працю. Однак, на відміну від Київської Церкви, праця УГКЦ на теренах України не є місією між поганями, «першою євангелізацією». Сучасне воцерковлення українців точніше буде назвати терміном «нова євангелізація», який найчастіше вживатиметься у дипломній роботі. Новою євангелізацією називаємо місійну діяльність, спрямовану на раніше охрещених, однак нині не практикуючих християн. Це номінальні члени Церкви, історично і культурно «анонімні християни». Такими християнами є й мешканці Донецько-Харківського екзархату (далі ДХЕ), де проживає багато людей, котрі не ідентифікують себе з жодною Церквою. Вони є неоцерковленими, але мають духовні запити і потребують окормлення Церквою. Відповісти на їхні запити покликані найперше Церкви київської традиції. Разом з тим, греко-католики на цих теренах силою історичних обставин не мають сталих структур своєї Церкви (екзархальна структура має тимчасовий характер). Попри те, пастирське служіння своїм вірним на теренах Лівобережної України є місійним викликом для УГКЦ. Відповідаючи на нього, УГКЦ розгорнула нову євангелізацію, методи й форми якої будуть розглядатися у цій дипломній роботі. Назва «Київська Церква», яка вживатиметься в цій роботі, означає всі Церкви, які посідають спадщину Володимирівського Хрещення. Ця назва містить у собі єкуменічну

перспективу об'єднання цих Церков, а також нею окреслюється спільна традиція, на якій будується життя кожної з Церков. До київської традиції входять спільні літургійні, богословські й духовні елементи. Іноді поруч із терміном «Київська Церква» вживатимемо вужчий «Українська Церква», яким окреслюватимуться особливості інкультурації Київської Церкви в українському народі. Вміщений у темі вираз «місійно-євангелізаційна діяльність» вказує на нерозривність, паралельність цих двох понять. Вони йдуть у парі і одне одного доповнюють.

Крім уживання термінів, досі недослідженими є цілі явища минулого і сучасності з точки зору місіонерства Київської Церкви. В останні десятиліття Київська Церква відродилася у своїх конфесіях. Однак її відродження, крім наведення історичних фактів, не осмислене місійно-євангелізаційно. Окремі актуальні питання місійного служіння УГКЦ буде корисно осмислити в пов'язанні з минулим, включно з «першою євангелізацією» Київської Церкви. Актуальності даному дослідженню додає і той факт, що досі подібні дослідження ще не проводились.

Територіальні межі дослідження охоплюють ДХЕ, який включає Дніпропетровську, Донецьку, Запорізьку, Луганську, Полтавську, Сумську, Харківську області сучасної України.

Хронологічні межі дипломної роботи охоплюють ХХ-ХХІ ст., тобто період становлення сучасних місійних поглядів у навчанні митрополитів Галицьких ХХст., і, як наслідок, місійне служіння УГКЦ в 90-і роки ХХ ст. – першому десятиріччі ХХІ ст.

Об'єктом дипломної роботи є місійно-євангелізаційна діяльність УГКЦ в ХХ-ХХІ ст., особливо на теренах Східної України.

Предметом дослідження є особливості місіонерської діяльності УГКЦ в умовах Донецько-Харківського екзархату, а також основні етапи цієї діяльності.

Зважаючи на об'єкт, метою дипломної роботи є висвітлити місіологію та практичну діяльність УГКЦ, особливо процеси нової євангелізації у ДХЕ; охарактеризувати способи ведення євангелізації священниками, монашеством та мирянами; розглянути засоби і методи нової євангелізації, головні труднощі в місіонерській діяльності, її наслідки і перспективи.

Для досягнення мети автор поставив перед собою ряд наступних завдань:

- висвітлити досвід місійної діяльності пастирів УГКЦ ХХ ст., особливо митрополита Андрея, патріархів Йосифа та Мирослава-Івана;
- охарактеризувати зміст і напрямки місійно-євангелізаційної діяльності УГКЦ в Донецько-Харківському екзархаті;
- висвітлити особливості засобів втілення нової євангелізації та катехизації;
- дослідити стан і перспективи місійно-євангелізаційної діяльності на теренах екзархату;
- розглянути сучасні методи євангелізації та катехизації на цих теренах.

Дипломна робота складається з двох розділів. Перший розділ розкриває головні риси місійного служіння митрополитів Галицьких ХХ ст. в УГКЦ. Зокрема, зосереджуватиметься увага на місіологічних поглядах митрополита Андрея Шептицького, патріархів Йосифа Сліпого та Мирослава-Івана Любачівського. Вони, спираючись на тисячолітню історію Церкви, працювали над помісністю УГКЦ, єдністю в Київській Церкві та її сопричастям з іншими помісними Церквами у Вселенській Церкві. Вони також втілювали свої місіологічні погляди у практичній діяльності. Другий розділ дипломної роботи розглядає місійно-євангелізаційну діяльність УГКЦ у ДХЕ. Ми опишемо зародження громад УГКЦ, їхній розвиток та проаналізуємо працю Церкви над

воцерковленням вірних.

Джерельною літературою для нашої праці послужила книга укладена о. мітратором Василем Пантелюком «Проповідуй і учи». У ній автор інформує про заснування громад УГКЦ на Сході України та розвиток місійно-євангелізаційної праці у ДХЕ загалом. Відповіді мирян та священнослужителів ДХЕ на анкети, а також інтерв'ю з вірними висвітлюють сучасний стан воцерковлення вірних УГКЦ в цьому регіоні. Книга о. д-ра Мирона Бендика «Місіологія» розкриває сучасну місіологічну візію та діяльність Української Греко-Католицької Церкви в середовищах її вірних у всьому світі. Документи II Ватиканського собору «Про місійну діяльність» та Синодів Єпископів УГКЦ, енцикліка папи Римського Івана Павла II «Місія Відкупителя» доповнюють джерельну літературу. Наприкінці даної праці вміщено додатки. Перший додаток містить у собі статистику про церковні структури, монаші чини та згромадження, які діють в екзархаті. У додатку №2 подано статистику парафій по деканатах. Третій додаток складають анкети, відповіді на які ми отримали від мирян та священнослужителів ДХЕ. У додатку №4 вміщені фотоілюстрації про життя екзархату.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що здійснено першу спробу комплексного аналізу (за наявної і доступної авторові літератури) сучасної місійно-євангелізаційної ситуації в ДХЕ, а також висновків, які випливають із проведеного аналізу.

ВИСНОВКИ

Місійно-євангелізаційна діяльність УГКЦ на теренах Донецько-Харківського екзархату, як видно з проведеного в дипломній роботі аналізу, постає як комплексна, продумана і доцільно спрямована активність Церкви. Конкретні дії УГКЦ будуються на місіології, розробленій ще у ХХ ст. її предстоятелями митрополитом Андреем Шептицьким, патріархами Йосифом Сліпим та Мирославом-Іваном Любачівським. Їхні погляди профетично випереджували свою епоху, а далекоглядність цих поглядів проявилася після падіння комунізму, виходу УГКЦ з підпілля, а особливо в умовах розгортання місійно-євангелізаційної діяльності на теренах Східної України, в тому числі й у створеному 2001 року ДХЕ.

У митрополита Андрея місійне служіння було невід'ємною складовою служіння архиєпископського. Місійну по суті ідею єдності Українських Церков Андрей Шептицький плевав упродовж усього свого життя. Численні послання і листи, скеровані до української православної інтелігенції та духовенства, закладали міцну основу під майбутнє зближення. Це зближення митрополит Шептицький описав у трьох етапах. Започаткований ним єкуменічний рух поширився в православних і католицьких середовищах Європи і мав своє продовження не тільки в Київській Церкві, а й також у Вселенській. На поселеннях Кир Андрей заохочував діяльність різноманітних монаших спільнот, найбільшою і найвпливовішою серед яких були Отці Василіани. Церковне зближення ставало чинником національної єдності. Численні закордонні поїздки

митрополита головною своєю метою мали поширення християнства, розвиток Церкви, захист українських емігрантів. Присутність рідної Церкви на поселеннях також полегшила б адаптацію емігрантів до місцевих умов, забезпечила б їхню єдність і зберегла ідентичність. Таким чином була б досягнута консолідація української нації в глобальних вимірах.

Патріарх Йосиф Сліпий був мужем великих візій, задумів і титанічної праці, продовжувачем місіологічних ідей митрополита Андрея. Як екзарх Великої України, він турбувався про пастирську опіку над спільнотами греко-католиків. На запити вірних він вислав священників та організовував церковні громади. Багато планів перекреслили особисте довголітнє ув'язнення і заборона УГКЦ в Радянському Союзі. Після виїзду за кордон і приїзду на поселення митрополит діє в трьох напрямках: оновлює монашество як молитовне осердя Церкви; засновує УКУ як інтелектуальний центр української нації; довершує патріарший устрій та працює над реалізацією помісності УГКЦ та духовного її доростання до Київської Церкви. До поглиблення помісної свідомості, він долучав свідомість місійну як невід'ємну частину помісної. Для координації служіння УГКЦ на різних континентах Кир Йосиф започаткував діяльність Синоду Єпископів УГКЦ. Ця інституція й досі ефективно інтегрує Церкву в Україні з Церквою на поселеннях. Для вірних на поселеннях патріарх здійснював пастирські відвідини, забезпечував їх священнослужителями, що мало важливе значення для розвитку місіології УГКЦ. Місійні погляди патріарха Мирослава-Івана Любачівського, мають дві характерні риси. По-перше, патріарх розглядав УГКЦ як правонаступницю київського християнства, покликану до місійного служіння найперше на теренах України. Разом з тим, з огляду на сучасну присутність греко-католиків по всьому світу, УГКЦ покликана місійно послужити їм, незалежно від державних кордонів. Щоб здійснити це подвійне місійне служіння, потрібно відновити сопричасну модель відносин УГКЦ з Римською, Константинопольською та Московською Церквами. Це мали би бути партнерські відносини Церков-Сестер. Розвиваючи УГКЦ на Східній Україні, Мирослав-Іван добився створення Києво-Вишгородського екзархату, з якого згодом виділився екзархат Донецько-Харківський.

Існує певна логіка розвитку місійно-євангелізаційної діяльності УГКЦ в Донецько-Харківському екзархаті. Поступово від спонтанної, принагідної та «стихійної» місійної діяльності, отці-місіонери випрацювали методологію нової євангелізації, яка полягала в їхній тісній співпраці з мирянами. Унаслідок оцерковлення мирян, УГКЦ на теренах екзархату стала невід'ємною частиною місцевого релігійного життя. Праця над оцерковленням має успіх не тільки серед історичних греко-католиків, а й серед усіх вірних, які ідентифікують себе з УГКЦ. Найбільше до неї пристали люди, які шукали Церкву з древньою київською ідентичністю та національною поставою, а також ті люди, які шукають Церкву Вселенську.

Отці-місіонери намагалися не зважати на упередження щодо греко-католиків, які часто підсилювалися іншими Церквами, та долали стереотипи, які зводили УГКЦ до буття в Галичині.

Сучасні методи євангелізації та катехизації, як видно з дипломної роботи, найчастіше втілюються на рівні спільнот. До євангелізації залучаються найперше спільноти богопосвяченого життя. Широко розвинена нова євангелізація у молодіжних спільнотах: УМХ, Марійських дружинах, Вівтарних братствах... Засобами євангелізації служать: таборовий рух, реколекції, капеланство у навчальних закладах, дитячих будинках та

місцях позбавлення волі. Спільноти: «Матері в молитві», «молитви на вервиці», недільних читань Святого Письма є малими клітинами «живої парафії». Капеланське служіння розвинулось також у: силових структурах, виправних колоніях, добродійних центрах. Враховуючи потенційні можливості місіювання через засоби інформації, зокрема інтернет, отці-місіонери використовують ці можливості для євангелізації та катехизації вірних.

Окреслені тенденції розвитку місійно-євангелізаційної діяльності УГКЦ, зокрема, на початку XXI ст., засвідчили, що Христове Євангеліє, проповідане Церквою, стає вагомим чинником духовного і національного відродження українського народу. Це Євангеліє нині лунає на хвилі нової євангелізації, спрямованої на людей, які «призабули» своє християнське коріння.

Сучасний стан ДХЕ свідчить про органічний та поступовий процес розвитку і стабілізації УГКЦ в цьому регіоні. Найбільші міста Східної України, якими є Харків та Донецьк, стали осідками єпископів УГКЦ. Нові парафії створено і відновлено відповідно до потреб вірних, для підготовки священничих покликань створено Київську духовну семінарію. Заповнюючись місцевими кандидатами до священства, ця семінарія засвідчує про зовсім новий рівень буття УГКЦ на Східній Україні. Станом на 2013 рік в ДХЕ діють чотири чоловічі та шість жіночих монастирів. В екзархаті служать близько 70 священників, діє понад 80 греко-католицьких громад, які згуртовують понад 15 тисяч вірних. Наявні Донецький, Запорізький, Краматорський деканати та один Харківський вікаріат потребують подальшого структурного розвитку. Зрештою, давно назріло питання надання екзархатові статусу єпархії.

Складовими частинами місійної діяльності УГКЦ в екзархаті є євангелізація, катехизація і тайновведення вірних. Так діяла Церква в апостольські часи, так по-апостольськи діє й УГКЦ в новітні часи.

У нашій дипломній роботі ми провели дослідження місійно-євангелізаційної діяльності УГКЦ в Донецько-Харківському екзархаті. Організація цієї діяльності може слугувати взірцем для місійної діяльності Церкви в інших регіонах України та поза її межами. Досвід, набутий за двадцять років служіння, виходить далеко поза рамки екзархату. Наше дослідження не є вичерпним. Багато питань потребують глибоких досліджень у майбутньому. Саме для сприяння наступним дослідженням і написана ця робота.

ЗМІСТ

ЗМІСТ.....	2
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ГОЛОВНІ РИСИ МІСІЙНОГО СЛУЖІННЯ УГКЦ У НАВЧАННІ МИТРОПОЛИТІВ ГАЛИЦЬКИХ ХХ ст.	
1.1 Місіологічні погляди та діяльність митрополита Андрея Шептицького.....	8
1.1.1 Місія УГКЦ на території Київської Церкви.....	8
1.1.2 Місійна діяльність у середовищі української діаспори.....	11
1.2 Місійна діяльність та помісна місіологія патріарха Йосифа Сліпого.....	16
1.2.1 Місійна діяльність владики Йосифа як екзарха Великої України.....	16
1.2.2 Патріархат як місійна проблема.....	19
1.3 Місіологічні погляди патріарха Мирослава-Івана Любачівського.....	23

1.3.1 Внутрішні місійні завдання УГКЦ.....	23
1.3.2 Місійні завдання Київської Церкви щодо інших Церков.....	26
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ МІСІЙНОЇ СИТУАЦІЇ ТА ЄВАНГЕЛІЗАЦІЙНОЇ ПРАЦІ У ДОНЕЦЬКО-ХАРКІВСЬКОМУ ЕКЗАРХАТІ	
2.1 Історія виникнення (заснування) громад УГКЦ на Донбасі та Слобожанщині.....	31
2.1.1 Ініціатори-миряни.....	31
2.1.2 Перші місіонери.....	34
2.2 Розвиток місійно-євангелізаційної праці.....	38
2.2.1 Інституційний вимір.....	38
2.2.2 Внесок монаших спільнот.....	40
2.3 Форми місійно-євангелізаційної праці.....	44
2.3.1 «Малі групи».....	44
2.3.2 Капеланське служіння.....	47
ВИСНОВКИ.....	51
ДОДАТКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	67